

JOSEPH MOINGT SJ (1915–2020)

Egy nagy teológus elhagyott bennünket

Christoph Theobald SJ megemlékezése a Francia Jezsuiták honlapján
Szabó Ferenc SJ fordítása

P. Joseph Moingt SJ, elkötelezett és jól ismert teológus 2020. július 28-án elhunyt Párizsban. 105. életévébe lépett. Temetése 2020. augusztus 1-jén 10:30-kor volt a vanves-i Assisi Szent Ferenc-templomból.

Joseph Moingt az első világháború kezdetén, 1915. november 19-én született. Azon keresztény gondolkodók és teológusok nagyon kis köréhez tartozott, akiknek élete átívelte csaknem az egész 20. századot és még a 21. század első évtizedeit is megjelölte. 1938-ban lépett be Jézus Társaságába, s a második világháború idejét fogságban töltötte Németországban, mielőtt 1949-ben pappá szentelték. Ránk hagyott hatalmas életműve magán viseli földrészünk gyors kulturális fejlődését és nyomában a Katolikus Egyház II. Vatikáni zsinat körüli átalakulását, majd különösen is a 20. század végén. Kétségtelenül megkülönböztethetünk három, ha nem négy szakaszt P. Moingt intellektuális, lelki és apostoli útján.

Intellektuális pályafutását a jezsuiták Lyon-Fourvière-i Fakultásán kezdte, ahol 1955–1968 között dogmatörténetet és dogmatikus teológiát tanított. E lyoni szakasz idején részt vett a patrisztikus megújulásban *Tertullianus szentháromságos teológiája* című négykötetes monográfiájával, amely 1966–1969 között jelent meg,¹ s amely a mai napig sok szakembert inspirál. Ugyanabban az időszakban számtalan kutatást folytatott a nagy zsinatok történetéről, főleg pedig áttanulmányozta a görög és latin egyházatyák és a középkori teológusok műveit. Mindezeket felhasználta tanításában, Hegeltől inspirálva „a történelem logikája” formát adta nekik, hogy a hit megértését segítse napjainkban.

J. Moingt így élen járó *tanúja lett* az átmenetnek: az ún. „Új Teológiá”-tól („*Nouvelle théologie*”) – amelyet a zsinat előtt dolgoztak ki a tomizmust megújító domonkosok a Saulchoir-i Fakultáson (Chenu és Congar) és a jezsuiták Lyon-Fourvière-ben (Fontoynont, de Lubac és Daniélou), visszahajolva az egyházatyákhoz – a II. Vaticanum és az 1968-as kulturális forradalom által elindított új lelki és intellektuális távlatokhoz.

Moingt az emlékezetes 1968-ban Párizsba jött, ahol új intellektuális légkörbe került, amely nyitott volt az új, erős és termékeny kulturális átalakulásokra: filozófiában Merleau-Pontyval, főleg pedig az embertudományokban (ez a strukturalizmus korszaka), de a teológiában is protestáns teológusokkal (Bultmann, Pannenberg,

¹ Joseph Moingt, *Théologie trinitaire de Tertullien*, Coll. *Théologie*, N° 68–71, Paris, Aubier, 1966–1969.

Moltmann, Jüngel). Moingt ismét nyilvánosság elé lépett a Párizsi Institut Catholique-on, ahol részt vett a tanítási programok és módszerek átalakításában. Kapcsolatba került Párizs környékén és országszerte lelkipásztori és világi mozgalmakkal; e tapasztalatok lehetővé tették számára, hogy mélyen megismerje azokat az átalakulásokat, amelyek a ma emberének hitét, a kereszténység krízisét, a növekvő európai vallási közönyt jellemzik, ugyanakkor részt vett új felvirágzó kezdeményezésekben. Néhány barátjának halála mélyen befolyásolta intenzív kutatásában, főleg Michel de Certeau rendtársáé, akivel közösen reflektáltak a keresztény hit mai problémáira.

1968-ban J. Moingt-t kinevezték a *Recherches de Science Religieuse (RSR)* élére. Mint igazgató gyorsan átalakította a folyóirat intézményét az új módszerű teológiai kutatás „laboratóriumává”: nemcsak az équipe-ben folytatott kutatást szorgalmazta, hanem különböző szakterületeken kutató kollégáinak interdiszciplináris együttműködését is. Ha gyors tekintetet vetünk a folyóirat szerkesztőségi tanácsa által kétévenként megszervezett kollokviumainak anyagára, láthatjuk a tárgyalt témák változatosságát Moingt három évtizedes igazgatása alatt. Engedélyével a folyóirat egyes témái/cikkei megjelentek a nagyközönség számára egyszerűsítve más lapokban is. Moingt irányítása alatt *RSR* korszerű, interdiszciplináris és nemzetközi szakfolyóirattá alakult.

Moingt krisztológiai monográfiái

„Jó és hűséges szolgálóként” három évtized alatt a folyóirat szerkesztése miatt sok személyes munkáról le kellett mondania. De félreismerné P. Moingt spekulatív temperamentumát az, aki azt gondolná, hogy a *RSR* igazgatói feladatai miatt abbahagyta volna Fourvière-ben megkezdett, sokatmondó című krisztológiai művét: *Az ember, aki Istentől jött*. A munka lassan újjáéledt hamvaiból és 1993-ban egészen új formában jelent meg.² Ehhez kapcsolódott egy fontos vaskos kötet („*Mélanges*”), amelyben számos szakember köszöntötte tanulmányával a jeles teológust, Joseph Moingt jezsuitát.³

Joseph Moingt krisztológiája nagy érdeklődést keltett, de kérdéseket is támasztott először az *Utószó (Épilogue)* kapcsán, amely vázolta a szerző elgondolását a Szentháromságról a „narratív ész” jegyében. De már ennek a krisztológiai kötetnek egyes részei érintettek/felvetettek számos doktrinális kérdést az üdvösségtan és az egyháztan területéről, és valójában vázolták egy részletes dogmatika tervét, amelyet a jezsuita teológus ebben a második életszakaszában tervezett kidolgozni. Miután 1997-ben (82 évesen) megvált a *RSR* igazgatói feladatától, bátor lendülettel munkához fogott, és 2002–2006 között közzétette *Isten, ki az emberhez jön* című

² *L'homme qui venait de Dieu*, Coll. Cogitatio Fidei, no, 176, Paris, Le Cerf, 1993.

³ Joseph Doré et Christoph Theobald (éd.), *Penser la Foi*. Recherches en théologie aujourd'hui. Mélanges offerts à Joseph Moingt, Paris, Le Cerf et Assas Éditions, 1993. J. Moingt itt, a 2. és 3. jegyzetben említett műveit ismertettem a *Mérlegben*, 1994/4, 437–444. (S. F.)

főművét, amely – mint címe is jelzi – krisztológiájának folytatása: a modern és a jelenkori történelem távlatában újragondolta az egész keresztény hitet. A két rész alcímei jelzik a szerző szándékát/ambícióját: *Isten gyászától leleplezéséig* és *Isten megjelenésétől születéséig*.⁴

Azt hihettük volna, hogy J. Moingt most már mindent elmondott. De új távlatok nyíltak, amelyek a kutatást a hitről szóló reflexiók gyökerei felé irányították: *Hinni Istenben, aki jön*,⁵ és mintegy szellemi végrendeletként: *A kereszténység szelleme*.⁶ Eddig az utolsó két könyvéig Joeph Moingt atya *növekvő nyugalansággal* ismételte meg kérdéseit, „*felejtve azt, ami mögötte van, nekifeszülve annak, ami előtte van*” (Fil 3,13). Nyugalansággal, mert az évek során csak árnyaltabb lett és megerősödött a jelenről alkotott diagnózisa: európai társadalmaink és az Egyház krízise mélyén a keresztények hite „rosszul megalapozott, bizonytalan tartalmát és kritériumait illetően, és nyugalanságát a jövővel szemben” – Moingt kifejezéseivel. Mióta (1968-ban) Fourvière-ből feljött Párizsba, szembekerült azzal a krízissel, amely egyre jobban elmélyült; igyekezett türelmesen megjelölni azt az utat, amely a (spontán?) hívéstől addig a „kritikus hitig” vezet, amelyet áthat az evangéliumi humanizmus.

Joseph Moingt igazában *a hit megértésének szenvedélyes keresője* volt. Írásait a személyes spekulatív, ragyogó stílus jellemezte, amely a negyedik Evangélium és János prólógusára emlékeztet. De mióta Párizsba érkezett, ugyanakkor megőrizte/gyakorolta az elkötelezett, sőt „harcos” teológia felfogását: számos konferenciát tartott, részt vett plébániai hívek oktatásában, bázisközösségek életében stb., számos alkalmi írásban vázolta az új egyházképet, tanúsította érdeklődését az európai kereszténység jövője iránt: kritikus humorával csípősen megszóva beszédét ott, ahol a hagyományos gondolkodás eltüntetni látszik társadalmi-politikai és egyházi valóságunk nyers valóságát.

Ki kell emelnünk még egy utolsó, talán rejtettebb szempontját Joseph Moingt apostoli működésének: lelki makacsa, amellyel igyekezett a végére járni annak a lehetőségnek, hogy összebékítheti az Egyház „bevett” hitét a „felvilágosult” értelemmel. *Hinni Istenben, aki jön* című művében találunk egy elgondolkodtató formulát: „Mielőtt megnyílna a »bevett« hit és a »felvilágosult« értelem közötti megbékés útja (=voie, Moingt zárójelben hozzáteszi: *voix = hang*)...” Utolsó kötete utolsó lapjain Isten Lelke eljövételéről beszélt, idekapcsolva ezt az „utat”,

⁴ *Dieu qui vient à l'homme*. Tome I. *Du deuil au dévoilement de Dieu*. Coll. Cogittio Fidei”, no. 222. Paris, Le Cerf, 2002. Tome II. *De l'apparition à la naissance de Dieu* (2 volumes), coll. Cogittio Fidei no. 245 et 257. Paris. Le Cerf, 2005/2006. – Ismertetésem: *Mérleg* 2003/4, 448–455 és 2008/1–2, 192–2008. (S. F.)

⁵ *Croire au Dieu qui vient*. Tome I. *De la croyance à la foi critique*. Paris, Gallimard, 2014. Tome II. *Esprit, L'Église et le monde: De la foi critique à la foi qui agit*. Gallimard. 2016. – Ismertetésem és kritikámat lásd *Távlatok* http://www.tavlatok.hu/net/PDF-ek/Moingt_konyvek.pdf (S. F.)

⁶ *L'Esprit du christianisme*. Temps Présent, Paris, 2018.

megtaláljuk egész művének és az emberiség hosszú történetének nyitját, ahol talán meghallható egy „hang”; erről Moingt disztkréten sugallja: e „hang” a jövőből érkezik, amely hívja őt és minden embert: ez az *eljövő Isten csendes hangja*.

Ez a lelki makacsság, a szolgálat és a diszkréció mély érzékéhez kapcsolódva mélyen meghatotta mindazokat, akik Joseph Moingt atyával kapcsolatba kerültek ezekben az utóbbi években. Sok türelemmel és teljes öntudattal élte meg élete utolsó szakaszát, miután ez év elején történt balesete (elesése) és hosszú kórházi ápolás után visszatért a vanves-i jezsuita közösségbe, az idősek otthonába. Napról napra úgy élt közöttünk, mintha számára *az örökökévalóság mostantól kezdve egyszerűen megkezdődött volna*, vagy Szent Iréneusz szavaival kifejezve: mint „*olyan ember, aki épp a földön él, de elfelejt meghalni*”.

Christoph Theobald SJ

POSTSCRIPTUM

A fordító Szabó Ferenc SJ kiegészítő jegyzete

Christoph Theobald SJ jeles teológusnak, Joseph Moingt SJ rendtársának és barátjának megemlékezését fordítva a jegyzetekben már jeleztem, hogy a 104 évet élt francia jezsuita nagy monográfiáit sorra ismertettem a *Mérlegben*. Ezeket a recenziókat felvettem *Új távlatok* című gyűjtőkötetembe.⁷

Utolsó két vitatott művét is bemutattam kritikai megjegyzésekkel a *Távlatokban*.⁸

Itt most e hosszú elemzésemből és kritikámból emelek ki néhány bekezdést, főleg a „kritikus hitre” és Moingt hitvédelmi szándékára utalva.

A neves francia teológus a racionalista és kritikus kortársak ellenvetéseire is számítva (egy kicsit *apologia sui*ként) meg akarja világítani az Egyház dogmatikus hite és a *saját kritikus hite* közötti eltérést. Újra áttekintve az apostoli igehirdetéstől a nagy egyetemes zsinatokig kibontakozó Krédó tételeit, a *kritikus hit* fényében alapvetően újraértelmezi a keresztény hagyományt. Miként korábbi műveiben is, amelyekre visszautal, megmagyarázza lépéseit, érvelését, módszerét – vissza-visszatérve most születő terve kritikájára is. Miközben igyekszik megvalósítani tervét, egy-egy fontosabb rész végén ismételten visszatekint a megtett útra, az érvelés logikájára, majd jelzi a további lépéseket.

Az első kötet első részében (45–295) azt vázolja, hogy az emberek minden korban és helyen miként keresték tapogatódzva az istenit, az üdvösséget, „Istent”, kezdve

⁷ Éghajlat Kiadó, Bp., 2011, 373–405.

⁸ *Croire au Dieu qui vient*, Tome I, *De la croyance à la foi critique*. Paris, Gallimard, 2014. Tome II. *Esprit, L’Église et le monde: De la foi critique à la foi qui agit*, Gallimard, 2016. – http://www.tavlatok.hu/net/PDF-ek/Moingt_konyvek.pdf

az ősi vallások hiedelmeitől, a görög és római mitológiákon át a bibliai kinyilatkoztatásig, Jézus megjelenéséig. Moingt itt a vallástörténet és vallásfenomenológia legismertebb szakembereire hivatkozik. Megmagyarázza: a „hit” nemcsak a hívő ténye/tette (*fait*), olyasmi, ami felülről, istentől jön, akihez fordul, fohászkodik, hanem olyan *bizalom*, amelyet isten sugall bajnokának, *energia*, amelyet lelkébe áraszt. Ilyen szempontból a hinni/hívés nem egyszerűen az észre tartozik, hanem „természetfeletti” aktus. Tehát ez a természetfeletti hit Isten ajándéka. Ez igaz, de itt a szerző a hitet nem úgy mutatja be, mint az ismeretlen Isten keresését. Már korábban megmutatta, hogy Platón kereste az „ismeretlen istent”, éppen azért, hogy elkülönítse a nagyon ismert Istentől. „Mert Isten jelen volt az emberi és vallási világban, az egyedüli probléma a politeizmus volt, még a zsidóknál is. Isten jelen van a világban (a teremtésben): uralma, hatalma beburkolja a természetet, a világ nyitott az istenire, a hitaktusnak ezt kell észrevennie. És ezt a bölcsesség és a filozófiai reflexió is megragadhatja. A szerző ezt korábban már megmutatta a görög gondolkodást és mitológiát elemezve. (89–91)

Miután hivatkozott Pál athéni, areopáguszi beszédére (ApCsel 17,127–28): az Apostol a teremtő Isten mindenütt való jelenlétét hirdeti görög bölcsek alapján, és végül hallgatói, Krisztus feltámadása hallatára otthagyják), Moingt így folytatja: „De a hit Krisztus feltámadásban feltételezi az Isten közelségének eszméjét: a legfőbb Létező az élet osztója oly jóindulatú az emberek iránt. Feltételezi az Atya közelségét, aki Krisztusban jött el, aki „leereszkedett a halálig, mégpedig a kereszthalálig” (Fil 2). Isten megosztja velünk javait: ez nagy és szép gondolat, amelyet általa ihletve megalapozottan hiszünk. Feltételezi, hogy megosztja nyomorúságos életünket, hogy kitarja az ő legbensőbb életét; ez az eszme csakis az Isten kinyilatkoztatásból jöhet. Az üdvösség, amelyet a keresztény kap és vár Istentől: egy üdvözítő Isten eljövetele hozzá, aki bevezeti őt legbensőbb életébe. A történelmi jövőben eljövendő üdvösség reménye virtuálisan már jelen van: ez a hit abban, hogy Isten eljött a múlt egy pillanatában, történelmünk egy emberében. Az emberiség üdvösségének keresése elvezetett bennünket e megállapításhoz: az az Isten, aki eljött Jézusban azonos azzal az emberrel, aki őt befogadta értünk.” (295)

Joseph Moingt SJ – az őskeresztény igehirdetésre és a Szentírás sajátos értelmezésére hivatkozva – erősen hangsúlyozza a Názáreti Jézus történetét, *teljes emberségét* (emberi tudását, személyiségét), amelyet – szerinte – a dogmafejlődés homályban vagy megoldatlanul hagyott. „Demitizálja”, vagyis a mítosznak tartott hagyományos elképzelést átértelmezi: az Istenember *pre-egzisztenciáját* így *pre-egzisztenciaként* magyarázza („*értünk-levő-Isten*”). A történelmi Jézust Isten örök üdvözítő tervébe, a teremtő és üdvözítő Krisztus *predesztinációjának* (Ef 1,3–14; Kol 1,12–20; Róm 8,28–30) távlatába helyezi. A „megtestesülés” tehát Moingt szerint *Istennek Jézusban való lakozása*; Isten Jézust, az ő *kinyilatkoztatóját Fiának* fogadja, és így mint küldött és üdvözítő (közvetítő) az ő *képviselője* lesz.

Moingt tehát a *Szentháromság titkát* az üdvösség művéből közelíti meg: az immanens Háromságot az üdvtörténelmi Háromság által, vagyis a szeretet perszonalista elemzésével igyekszik rányitni a Szeretet-Isten titkára.

Kritikámban W. Kasperrel hangsúlyoztam: „Nem helytálló az a vélekedés, hogy a preegzisztenciáról szóló újszövetségi helyek csupán végső eredményét képeznék ennek a folyamatnak, amelynek során Jézus istenfiúságát fokozatosan egyre hátrább helyezték a feltámadástól a keresztelésen és a fogantatáson át a preegzisztenciáig. Ez a felfogás az időt és a történelmet hosszabbítja meg visszafelé a végtelenig.”

Bár J. Moingt általában alaposabban és szakszerűbben érvel, néha H. Küng krisztológiájára (*Christ sein*) emlékeztet, amelyet neves szakemberek joggal bíráltak.⁹

Amit ott Josep Ratzinger írt Küng *történeti-kritikai módszeréről*, *jórészt alkalmaznám Moingt egyoldalú módszerére is*: nála is a *történeti Jézus* – akinek alakját *rekonstruálja*, felhasználva a legújabb történeti és exegetikai (például Q-Forrás) kutatások eredményeit – lesz a *norma normans* a teológia és a hit számára.

Azt mondhatnánk: ha Joseph Moingt vállalkozása amolyan *summa pro paganis* kíván lenni, hitünknek első megközelítése kereső nem hívők számára, akkor utolsó műve a teológiai *aggiornamento* rendkívüli teljesítménye. Helyes, hogy a szerző mindig jelzi az Egyház (dogmatikus) hitvallását, amelytől határozottan elkülöníteti a saját „kritikus” (megkérdőjelezhető) hitét. Reméljük, hogy a szakteológusok majd párbeszédet folytatnak a most elhunyt jezsuita teológussal, és kiegyensúlyozottabb (korszerű) nézetet alakítanak ki a keresztény hit alapvető igazságairól.

Hogy még jobban megértsük J. Moingt *hitvédelmi szándékát*, egy további megjegyzést fűzök Ch. Théobald megemlékezéséhez.¹⁰ A II. Vatikáni zsinat ökumenikus dekrétuma (11. pont) hangsúlyozta a „hitigazságok hierarchiáját”: a hitigazságokban vannak központi, lényegét érintő alapigazságok, de az egyházi tanításban/értelmezésben vannak kevésbé lényeges peremigazságok is. Moingt a legalapvetőbb hitigazságokat is újraértelmezi a „*kritikus hit*” módszerével, hivatkozva a zsinati *aggiornametóra*. De nem csupán arról van szó, hogy a kinyilatkoztatott és dogmaként megfogalmazott igazságokat a mai embernek érthető nyelvezetbe öltöztessük. Hiszen az eszme és kifejezése, az igazság és annak nyelve/kimondása elválaszthatatlanok egymástól. A történelmi megismerés lényegéhez tartozik egy bizonyos viszonylagosság. (Gadamer). A kérdés tehát ez: az Egyház hogyan fejezheti ki, adhatja át, a mai modern (posztmodern) ember hogyan ismerheti meg a lényeges keresztény igazságot a Jézus Krisztusban önmagát kinyilatkoztató üdvözítő Istenről?

Az újabb filozófia szerint – amelyet figyelembe vesz a teológus Moingt – nem az eszmék merev világát vesszük kiindulópontul az igazságkeresésben, hanem a konkrét személyközi *vonatkozásokat*. Roland Barthes strukturalista nyelvész szerint a modernség tulajdonképpen jellemzője ez: a *relációk, vonatkozások* előtérbe helyezése a fogalmakkal szemben. A valóságot nem úgy fogjuk fel, mint egy szilárd pont (központ) körül szervezett valamit, hanem mint változatos kölcsönös

⁹ Vö. szemlémet a *Mérleg* 1975/4. számában: *Jézus Krisztus megközelítése*, 239kk.

¹⁰ Lásd bővebben Szabó Ferenc SJ, *Az emmauszi úton, Hitünk megalapozása*, Róma, 1987, I–II. rész. A következő reflexióhoz 132–133. oldalak. Itt hivatkoztam Roland Barthes strukturalista filozófusra (1915–1980) és Michel Serres szellemtörténészre (szül. 1930, 1990-ben a Francia Akadémia tagja).

vonatkozások összességét: a tartalmazó és a tartalom, a kimondandó/kimondott és a kimondás/kifejezés, az eszme és a szavak, a gondolat és a nyelvezet *kölcsönös viszonyban vannak*, kölcsönösen hatnak egymásra. Ma a *mass media*, az internethálózat tudományos fejlettsége és technológiai kiépülése folytán, lehetővé teszi az emberek egyre sűrűsödő világméretű kapcsolattartását, a sokrétű információcserét, és ennek következménye a kultúrák szerinti pluralista világnézet.

Michel Serres filozófus, eszmetörténész szerint „a lényeg nem az, hogy utat törjünk egy feltételezett biztos kikötő felé, hanem megkérdőjelezzük magát az utat is.” Ebben a szellemi környezetben tehát a kérdés nem az: „Hogyan fejezzük ki ma a mindenkori hitet?” – hanem ez: „A mai ember szavai hogyan befolyásolják a hívők (minden vallás híve) és a nem hívők szavait, illetve Isten Szavának különböző kifejezéseit a korok és kultúrák szerint?” Továbbá a kereső hívő ezt is megkérdézi magától: „Mit tudnak nekem mondani mások, azok is, akik nem osztják hitemet? Mennyiben intéznek hozzám kihívást? Hogyan segítenek nekik az élet értelme felfedezésében és kritikájukkal hitem megtisztításában?”

És itt – egy lépéssel továbbmenve – hangsúlyozzuk: végső soron a személyes hitaktus *természetfeletti*, vagyis a *Szentlélek (kegyelem) műve*. Ezért, Jean-François Six meglátása szerint¹¹ „a hit és hitetlenség nem egy formulában fejeződik, hanem a szívben. Szent János szerint a nem hívés alapjában véve a Lélek elleni bűn. Sokkal inkább abban nyilvánul meg, hogy az ember birtokába karja venni Istent, semmint abban, hogy elutasítja Istent, vagy ateistának mondja magát.” Van olyan ateista, „aki hallatlan, öntelt, sőt esztelen dolognak tartja azt a meggyőződést, hogy valaki birtokolja az Igazságot, tehát tudja, hányadán áll Isten kérdésében. Ilyen szempontból sokan vannak olyan keresztények, akik igazában deisták: számukra Isten evidens, mintegy magától értetődik.”

Valójában – hangsúlyozzuk H. de Lubac nyomán – a hit és a hitetlenség határvonala a saját szívünkön keresztül húzódik.

J. Moingt már egy 1977-es tanulmányában¹² kifejtette az őskeresztény igehirdetés három mozzanatát az Apostolok Cselekedetei (a pünkösd-i esemény) alapján: 1. A Szentlélek megtapasztalása, 2. Hivatkozás a húsvéti eseményre: Jézus halála és feltámadása, 3. Az Ur második eljövételének reménysége. Az apostolok tanúságtételére való hivatkozás lényeges az Egyház számára, hogy állíthassa: az Krisztus, aki benne él, akiből ma él, ugyanaz a Názáreti Jézus, aki a mi életünket élte. „Nem valami történelmi garancia keresése ez, hanem az Egyház tanúskodása arról, hogy mindig ugyanazzal a Jézussal van, hogy Benne maga az Egyház is minden ember számára a világból az Atyához való átmenet eseménye. A teológia funkciója az, hogy kifejezze, kibontsa ezt a vonatkozást. (...) A teológia bensőségesen kapcsolódik a prédikációhoz: nem a kereszténység 'lényegére' vonatkozó elméleti 'diskurzus'. Nem léphet ki a hit köréből, hogy magának

¹¹ J. F. Six, francia pap, *L' Incroyance et la foi ne sont pas ce qu'on croit*, 1979, 85–86.

¹² Itt hivatkozom J. Moingt egy 1977-es tanulmányára: „Montre-nous le Père”, *RSR* 1977/2, 312–313. Ezt hosszabban idéztem a „hit köréről” eszmélődvé, megmutatva, hogy hitvallásunkban, illetve hitvédelmi érvelésünkben nincs „*circulus vitiosus*”, in Szabó Ferenc SJ, *Az emmauszi úton*, Róma, 1987, 138–142.

történeti alapot vagy elméleti verifikációt találjon. *A teológia mindig magán viseli a hit, az ingyenesség és az alázat jegyét.*”

Jézus története és közöttünk az apostoli Egyház tanúságtétele a kapocs. Az evangéliumi üzenet Jézus életének fontosabb tényeihez, halálához és feltámadásához kapcsol bennünket, de *ezeket a tényeket a hit már mint jeleket látja, és megvilágítja azok jelentését.* A felidézett történet és annak értelmezése egyetlen egységet alkot az evangélistáknál. A tények a hit fényében bizonyítják az igazságot, az igazság pedig megmagyarázza a tényeket. Nem *circulus vitiosus* ez, hanem a „hit köre”, mert a tények és a kegyelem, a hit fényében (a Lélek erejében) feltáruló igazság más-más a szinten helyezkednek el.

Szükséges az alkalmazkodás (akár hitvédelmi szándékkal) a nem hívő, de az élet értelmét kereső mai értelmiségekhez, vagy például, ha párbeszédet folytatunk a Jézus történetkutató nem hívő szakemberekkel. J. Moingt SJ nekik ír, de hívőknek is, és – mint maga vallja – főleg önmagának. Meg akarta mutatni, hogy hitünk ugyan paradox, ellentmondásosnak tűnik, de azért nem irracionális, hanem ésszel is megközelíthetjük egy bizonyos pontig: *eljuthatunk a misztérium kapujáig*, amelyet csak a kinyilatkoztatás nyit meg. A *hitaktus* végső soron a szabadság és a kegyelem együttműködésének gyümölcse. A kegyelemre érzékeny szív „érvei” itt alapvetőbbek, mint az észérvek,¹³ a kutatónak/teológusnak alázatra van szüksége a kimondhatatlan isteni Misztérium előtt.

Budapest, 2020. szeptember 1.

¹³ Pascal: „*Le coeur a ses raisons que la raison ne connaît pas.*” (A szívnek megvannak az érvei, amelyeket az ész nem ismer.) – „*Dieu sensible au coeur.*” (Istent a szív érzi meg.)